

مراتب صلۀ رحم (۴)

در مباحث قبل، به معانی از صلۀ رحم اشاره کردیم. نازلترین و البته رایج ترین معنای صلۀ رحم، ارتباط با خویشانی است که از راه رحم به ما اتصال دارند. معنای دیگر صلۀ رحم، ارتباط صحیح با موجوداتی بود که از رحم طبیعت متکون شده اند و از این راه با ما خویشاوند می شوند. معنای دیگر، ایجاد اتصال و ارتباط صحیح با کل مخلوقات الهی بود؛ زیرا آنها عیال الله هستند و از این جهت با ما نسبت خویشاوندی دارند.

در این بحث به تبیین معنای دیگری از صلۀ رحم می پردازیم. ابتدا لازم است وجه جمعی از همه معانی صلۀ رحم داشته باشیم؛ وجه جمعی که همه معانی را در بر بگیرد؛ از جمله، معنای جدید را. این معنا را از تحلیل وجه مشترک تمام معانی گفته شده به دست می آوریم؛ به همین دلیل باید آن معانی را ابتدا ذکر می کردیم و سپس به بیان وجه جمع می پرداختیم؛ زیرا معنای جامع، از تحلیل وجه مشترک تمام آن معانی گرفته می شود.

صلۀ رحم در معنای جامع خود، یعنی ایجاد اتصال و ارتباط صحیح با موجوداتی که به واسطه یک مبدأ مشترک، با ما اتصال و خویشاوندی دارند. حال، این مبدأ واحد، یا رحم مادر است، یا طبیعت است و یا خداوند متعال است. هر موجودی که با ما دارای یک مبدأ واحد باشد، حقی بر ما پیدا می کند که باید حق آن به جا آورده شود. بدیهی است که حق آن مبدأ باید به طریق اولی به جا آورده شود.

با توجه به معنای جامع که ذکر کردیم، آیا معنا و مصداق دیگری از صلۀ رحم می توان پیدا نمود؟ باید به سراغ مبادی و علل نظام هستی برویم و بینیم چه موجوداتی در تکوین و موجود شدن ما و موجودات دیگر نقش داشته اند و مبدأ مشترک ما و دیگر موجودات محسوب می شوند.

خداوند متعال، امور نظام خلقت را به وسیله واسطه ها انجام می دهد. مهمترین و بالاترین این واسطه ها نور اهل بیت علیهم السلام یا به عبارت دیگر، وجود نوری اهل بیت علیهم السلام است. اولین نور و اولین مخلوقی که خداوند

خلق نموده، نور پیامبر اکرم ص است؛ «اول ما خلق الله نوری»^۱ و از آنجا که نور پیامبر ص و اهل بیت ع یک نور واحد است و وجود نوری آنها از هم جدایی ندارد؛ «إِنَّ أَرْوَاحَكُمْ وَ نُورَكُمْ وَ طِينَتَكُمْ وَاحِدَةٌ»^۲ به همین دلیل، اولین مخلوق عالم، نور اهل بیت ع است. در عرفان، الفاظ مختلفی برای این نور، بیان شده است: «صادر اول»، «حقیقت محمدیه»، «نفس رحمانی»^۳

این مخلوق اول، واسطه خلق دیگر مخلوقات است. مخلوقات دیگر به واسطه او خلق شده اند؛ لذا در حدیث قدسی خطاب به پیامبر اکرم ص فرمودند: «لَوْلَا كَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ»^۴ اگر تو نبودی، مخلوقات را که در افلاک جای دارند، خلق نمی کردم. یکی از معانی این حدیث قدسی شریف این است که وجود نوری پیامبر ص، واسطه خلق دیگر موجودات است؛ پس او به یک معنا پدر همه مخلوقات است. اگرچه او در عالم ماده، از نوادگان آدم و نوح و ابراهیم و اسماعیل علیهم السلام است؛ اما در عالم لاهوت، علت و واسطه همه موجودات است؛ به همین دلیل، پیامبر ص می فرماید: «كُنْتُ نَبِيًّا وَ آدَمَ بَيْنَ الْمَاءِ وَ الطِّينِ»^۵ زمانی که آدم میان آب و خاک بود و هنوز روح در او دمیده نشده بود، من پیامبر بودم. همچنین حضرت امیر ع فرمودند: «فَإِنَّا صَنَائِعُ رَبِّنَا وَ النَّاسُ بَعْدُ صَنَائِعُ لَنَا»^۶ پس موجودات عالم، فرزندان وجود نوری اهل بیت ع هستند و اهل بیت ع پدر همه عالم هستند.

البته در اینجا دو نوع پدر بودن برای اهل بیت ع وجود دارد؛ یک نوع از پدر بودن، تکوینی و خلقتی است. این نوع پدر بودن، همان است که در بالا اشاره شد؛ یعنی آنها در به وجود آمدن انسانها و بلکه تمام مخلوقات، نقش واسطه دارند. نوع دیگر پدر بودن آنها، پدر بودن خاصی است که ناشی از ارتباطی خاص است. این نوع پدر بودن، همان است که در حدیث «أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ»^۷ به آن اشاره شده است؛ پیامبر ص و علی ع پدران این امت هستند. وقتی این دو بزرگوار، به یک معنا پدران کل مخلوقات هستند، معلوم است که پدران این امت نیز هستند؛ چه نیازی به تصریح و تأکید بر این مطلب است؟ دلیل تأکید و تصریح این است که این نوع پدری، خاص تر از نوع قبل است. کسانی از این نوع پدری، فیض می برند که علاوه بر ارتباط خلقتی، ارتباط دیگری نیز با این ذوات مقدسه پیدا کنند؛ ارتباطی از سنخ محبت و اطاعت؛ در این صورت، علاوه بر فیض و رحمت عامی که از اینها دریافت کرده اند، فیض و رحمت خاص هم نصیبشان می شود؛ مانند فرزندانی که همگی ارتباطی عام با پدر خود دارند، اما برخی از آنها به

^۱ بحار الانوار، ج ۵۴، ص ۱۷۰

^۲ زیارت جامعه کبیره

^۳ ر.ک به کتاب «مبانی و اصول عرفان نظری»

^۴ بحار الانوار، ج ۱۵، ص ۲۸

^۵ المناقب، ج ۱، ص ۲۱۴

^۶ نهج البلاغه، نامه ۲۸

^۷ البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۷۷

دلیل رفتار مناسب و ارتباط خاصی از سنخ محبت و اطاعت که با پدر خود برقرار می‌کنند مشمول توجه ویژه پدر می‌شوند. بر این اساس، فاطمه سلام الله علیها نیز مادر تمام مخلوقات به طور عام و مادر امت اسلام به طور خاص است.

با توجه به مطلب فوق و با توجه به معنای عامی که از صلهٔ رحم بیان شد، معنای دیگری از صلهٔ رحم این است که این ذوات مقدسه به منزلهٔ مبدایی هستند که در تکوین ما و بقیة موجودات نقش دارند؛ پس اتصال و ارتباط با تمام مخلوقات، به منزلهٔ صلهٔ رحم محسوب می‌شود و اتصال و ارتباط با امت اسلامی، به منزلهٔ صلهٔ رحم خاصی است که از ارتباطی ویژه نشأت می‌گیرد. امت اسلامی به دلیل این که رابطه ای خاص با پیامبر اکرم ص پیدا نموده اند باید با آنها صلهٔ رحم خاص برقرار شود. باید در بین آنها رحمت و عطوفت برقرار شود؛ «رحماء بینهم» اگرچه ممکن است آنها در جاهایی به خطا رفته باشند، اما به هر جهت آنها برادران ما هستند؛ مگر می‌شود برادر را به دلیل برخی خطاها از برادری سلب نمود؟ باز هم با این که او خطا کرده باید با او مهربانی و عطوفت به خرج داد.